

Wyrok z dnia 14 grudnia 2001 r.

II UKN 678/00

W zakresie ustalania uprawnień rentowych, szczegółowe postanowienia art. 17 i 18 Umowy między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o zabezpieczeniu społecznym, sporządzonej w Warszawie dnia 8 grudnia 1990 r. (Dz.U. z 1991 r. Nr 108, poz. 468) mogą być stosowane wyłącznie do osób będących pracownikami, w tym górnikami lub kolejarzami, podlegających jednemu z ustawodawstw o zabezpieczeniu społecznym, do których stosuje się ta Umowa.

Przewodniczący SSN Jerzy Kuźniar, Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk, Zbigniew Myszka (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 14 grudnia 2001 r. sprawy z wniosku Marka S. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w O. o prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy, na skutek kasacji wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 7 czerwca 2000 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e n i e

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu wyrokiem z dnia 7 czerwca 2000 r. zmienił zaskarżony przez organ rentowy wyrok Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Opolu z dnia 31 stycznia 1999 r., zmieniający odmowną decyzję rentową z dnia 10 grudnia 1998 r. i przyznający ubezpieczonemu Markowi S. prawo do okresowej renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy, w ten sposób, że oddalił odwołanie ubezpieczonego. W sprawie tej ustalono, że ubezpieczony w okresie od 1 stycznia 1985 r. do 30 czerwca 1994 r. był zatrudniony i podlegał obowiązkowemu ubezpieczeniu społecznemu na terenie Niemiec. Od 1 czerwca 1995 r. do 17 maja 1998 r. prowadził działalność gospodarczą w Polsce i z tego tytułu podlegał ubezpieczeniu. Stan zdrowia powoduje jego

okresową niezdolność do pracy. Na podstawie takich ustaleń Sąd pierwszej instancji uznał, że do wymaganego okresu ubezpieczenia należy uwzględnić okres pracy i ubezpieczenia w Niemczech, co ma uzasadnienie prawne w postanowieniach art. 5 ust. 4 i art. 9 polsko-niemieckiej umowy z dnia 8 grudnia 1990 r. o zabezpieczeniu społecznym. Stanowiska tego nie podzielił Sąd Apelacyjny, który zwrócił uwagę, iż postanowienia tej umowy mają zastosowanie wyłącznie do pracowników, a zatem poza zakresem jej normatywnego zastosowania pozostają pozapracownicze systemy świadczeń z ubezpieczenia społecznego. Sąd wywiódł taki wniosek z brzmienia postanowień ogólnych art. 1-5 umowy, które wytyczają zakres podmiotowy i przedmiotowy tego aktu normatywnego oraz stanowią reguły interpretacyjne unormowań szczegółowych, których wykładnia nie może wykraczać poza ramy określone przez postanowienia ogólne.

W kasacji pełnomocnik ubezpieczonego podniósł zarzut naruszenia prawa materialnego - postanowień art. 2, 17 i 18 umowy z dnia 8 grudnia 1990 r. między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o zabezpieczeniu społecznym - przez bezpodstawne przyjęcie, że nie miały one zastosowania w sprawie, co jest sprzeczne z art. 2 i 32 Konstytucji RP. Na tej podstawie domagał się zmiany zaskarżonego wyroku i przyznania ubezpieczonemu prawa do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy na dwa lata, poczynając od dnia 1 maja 1998 r. W ocenie skarżącego ubezpieczony legitymuje się wymaganym okresem ubezpieczenia, do którego, należało zaliczyć, zgodnie z art. 1 pkt 5 i art. 17 umowy, okres ubezpieczenia w Niemczech, a tylko stosownie do brzmienia art. 18 umowy proporcjonalnie do przepracowanych okresów w Polsce i w Niemczech ustalić wysokość należnej mu renty z tytułu niezdolności do pracy. Dokonana przez Sąd Apelacyjny wykładnia postanowień umowy była zawężająca i sprzeczna z art. 2 Konstytucji, a przeto dyskryminująca ubezpieczonego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wstępnie trzeba podkreślić, że polskim systemem ubezpieczeń społecznych objęci są pracownicy lub inne osoby fizyczne podlegające obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowemu na podstawie polskiego ustawodawstwa na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej (aktualnie art. 6 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm., powoływanej

dalej jako ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych). Oznacza to, że świadczenia z polskiego systemu ubezpieczeń społecznych można co do zasady nabyć jedynie z tytułu okresów zatrudnienia, służby, innego rodzaju działalności lub pełnienia określonej funkcji czy też na innej ustawowo określonej podstawie ubezpieczenia społecznego na obszarze Państwa Polskiego. Natomiast okresy zatrudnienia (ubezpieczenia) poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej mogą być objęte dobrowolnymi tytułami ubezpieczenia w przypadkach wyraźnie wskazanych w polskim systemie ubezpieczeń społecznych (art. 7 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych) i wówczas są objęte polskim ustawodawstwem emerytalno-rentowym, tak jak okresy zatrudnienia (lub równorzędne z nimi) wykonywane na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

Inne okresy zatrudnienia (ubezpieczenia) poza obszarem Polski mogą być brane pod rozagę przy ustalaniu, przyznawaniu lub utrzymaniu świadczeń emerytalno-rentowych z polskiego ubezpieczenia społecznego tylko na podstawie postanowień międzynarodowych konwencji o zabezpieczeniu społecznym, które na uzgodnionych zasadach dopuszczają uwzględnianie wzajemnie uzgodnionych okresów ubezpieczenia przy przyznawaniu świadczeń na podstawie ustawodawstw każdego z umawiających się Państw - stron konwencji. Oznacza to na ogół, że obywatele każdego z umawiających się Państw korzystają ze świadczeń przysługujących im na podstawie narodowych systemów zabezpieczenia (ubezpieczenia) społecznego, które z uwagi na wiążące umowy międzynarodowe powinny uwzględniać konwencyjnie określone zasady wzajemnego zaliczania okresów ubezpieczenia na terenie umawiających się stron. To z kolei oznacza, że przy ustalaniu, przyznawaniu lub utrzymaniu świadczeń emerytalno-rentowych z każdego z narodowych systemów ubezpieczenia (zabezpieczenia) społecznego obywatelom umawiających się Państw nie można rozpatrywać uprawnień do świadczeń nie objętych wyczerpująco określonym katalogiem rodzajów ubezpieczenia (zabezpieczenia) społecznego.

Odnosząc te ogólne sygnalizacje do postanowień Umowy między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o zabezpieczeniu społecznym, sporządzonej w Warszawie dnia 8 grudnia 1990 r. (Dz.U. Nr 10, poz. 468, powoływanej dalej jako Umowa) trzeba wskazać, że znajdują one zastosowanie w zakresie ustawodawstw o zabezpieczeniu społecznym wymienionych art. 2 ust. 1 Umowy (który w katalogach zamkniętych wyczerpująco wylicza narodowe ustawodawstwa o zabezpieczeniu społecznym, do których stosuje się jej postanowienia). W Rzeczypospolitej

Polskiej Umowa obejmuje świadczenia dla pracowników z tytułu choroby i macierzyństwa, ubezpieczenia wypadkowe oraz zaopatrzenie emerytalne pracowników, włącznie z systemami zaopatrzenia górników i kolejarzy. W zakresie ustalania uprawnień rentowych jej szczegółowe postanowienia zawarte w art. 17 i art. 18 mogą być stosowane wyłącznie do osób będących pracownikami, w tym górnika lub kolejarzami, podlegającymi jednemu z ustawodawstw o zabezpieczeniu społecznym, do których stosuje się Umowa. Dlatego zarzuty naruszenia tych postanowień szczegółowych były chybione, albowiem regulacje w nich zawarte mają zastosowanie tylko do ubezpieczonych objętych przedmiotowym zasięgiem oddziaływania Umowy, zawartych w zamkniętym, tj. wyczerpująco określonym katalogu narodowych ustawodawstw określonych w jej art. 2 ust. 1. Skoro skarżący prowadził i był ubezpieczony z tytułu działalności gospodarczej, to nie mógł nabyć prawa do świadczeń z dziedzin zabezpieczenia społecznego wymienionych w art. 2 ust. 1 Umowy, tj. świadczeń z zaopatrzenia emerytalnego pracowników, włącznie z systemami zaopatrzenia górników i kolejarzy (art. 1 pkt 1 w związku z art. 2 ust. 1 polsko-niemieckiej umowy o zabezpieczeniu społecznym). Wykładnia nie narusza konstytucyjnych zasad państwa prawnego (art. 2 Konstytucji RP) ani równego traktowania obywateli wobec prawa (art. 23 Konstytucji RP), skoro ubezpieczony nie miał pracowniczego statusu prawnego podlegającego oddziaływaniu normatywnemu umowy międzypaństwowej. Prowadzi to do wniosku, że zasady Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej nie pozwalają na dokonywanie rozszerzającej wykładni lub korygowanie autonomicznych postanowień ratyfikowanej umowy międzynarodowej (międzyrządowej) w zakresie nie objętym jej normatywnym oddziaływaniem.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy oddalił kasację na podstawie art. 393¹² KPC.

Z uwagi na pozbawienie wnioskodawcy praw pracowniczych w związku z represjami stanu wojennego w Polsce - Sąd Najwyższy jedynie incydentalnie zwraca uwagę na hipotetyczną możliwość normatywnego zastosowania do określenia uprawnień z zakresu ubezpieczeń społecznych dyspozycji art. 11 ustawy z dnia 24 maja 1989 r. o przywróceniu praw pracowniczych osobom pozbawionym zatrudnienia za działalność związkową, samorządową, przekonania polityczne i religijne (Dz.U. Nr 32, poz. 172 ze zm.), tyle że skarżący w żadnym stadium postępowania nie wskazał na normy tam zawarte, przeto rozwijanie tego nieobjętego granicami kasacyjnego zaskarżenia wątku sprawy było wyłączone (a contrario z art. 393¹¹ KPC).

=====